

درياستار
الناز بايرام زاده

روزنامه خاطر اناصر الدين شاه

وفسنامه چالوس و گلار دشت

شعبان سنه ۱۲۹۵ هـ. ق تا رمضان سنه ۱۲۹۷ هـ. ق
مرداد ماه ۱۳۵۷ تا شمسريور ماه ۱۳۵۹ خورشیدی

درياستار علمي
اقشين داوړپناه

انتشارات پرنده

۱۲۹۷

۱۲۹۵

● روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه و سفرنامه چالوس و کلاردشت

● ویراستار: الناز بایرام‌زاده ● ویراستار علمی: افشین داورپناه

انتشارات پرنده

● مدیر هنری و طراح گرافیک: سعید صادقی ● مدیر اجرایی: سید امین سقراطی ● خوشنویس: مهیار حمانی
● چاپ و صحافی: مشکى ● بهار ۱۴۰۲ چاپ سوم ● تیراژ: ۳۰۰ نسخه ● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۵۵-۷۲-۰
● بخش: فقه‌نوس ● جستارهای تاریخی ۱۱ ● حق چاپ محفوظ است. ©

● سرشناسه: ناصرالدین شاه قاجار، شاه ایران، ۱۲۴۷-۱۳۱۳ ق. ۱۸۹۶-۱۸۳۱ Nasir al-Din Shah, Shah of Iran
● عنوان و نام‌پیداؤ: روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه و سفرنامه چالوس و کلاردشت، مردادماه ۱۲۵۷ تا شهریور ۱۲۵۹ خورشیدی... / ویراستار الناز بایرام‌زاده؛ ویراستار علمی افشین داورپناه. ● مشخصات نشر: تهران: انتشارات پرنده، ۱۴۰۰. ● مشخصات ظاهری: ۳۴۰ ص: مصور؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ سم. ● فروست: جستارهای تاریخی: ۱۱. ● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۵۵-۷۲-۰ / ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۵۵-۷۲-۰
● وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا ● موضوع: ناصرالدین قاجار، شاه ایران، ۱۲۴۷ - ۱۳۱۳ ق. -- خاطرات ● موضوع: ناصرالدین قاجار، شاه ایران، ۱۲۴۷-۱۳۱۳ ق. -- سفرها ● موضوع: ناصرالدین قاجار، شاه ایران، ۱۲۴۷-۱۳۱۳ ق. -- سفرها -- ایران ● موضوع: سفرنامه‌های ایرانی -- قرن ۱۳ ق. ۱۴. Travelers' writings, 19th century -- Iranian ● موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۲۴۴ ق. -- History -- Qajars, Iran 1779 - 1925 ● شناسه افزوده: بایرام‌زاده، الناز، ۱۳۶۶-، ویراستار ● شناسه افزوده: داورپناه، افشین، ۱۳۵۵-، ویراستار
● رده‌بندی کنگره: DSR۱۲۶۹ ● رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۷۴۵۰۹۲ ● شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۷۲۳۶۶

● نشانی: تهران، خیابان آیت‌الله طالقانی، خیابان برادران شهید مظفر شمالی، پست‌کد: ۷. واحد ۲. تلفن: ۸۸۹۱۰۳۸۱
● وبسایت: www.parandepub.ir ● ایمیل: info@parandepub.ir ● اینستاگرام و توییتر: parandepub ● فروشگاه آنلاین: فروشگاه نشر پرنده: www.parandepub.ir ● فروشگاه اینترنتی نیوار: www.nivar.ir ● فروش کتاب صوتی: سایت طاقچه: www.taaghche.com

مقدمه ویراستار

ناصرالدین شاه قاجار که چهارمین پادشاه سلسله قاجاریه بود، ششم ماه صفر سال ۱۲۴۷ هـ. ق. (۲۵ تیر ۱۲۱۰ هـ. ش) در قریه کهنمو در حوالی تبریز به دنیا آمد. پدرش محمدشاه قاجار و مادرش «ملک جهان خانم مهدعلیا»، از زنان مقتدر دربار قاجاریه بود. او پس از فوت پدرش بر اثر بیماری نقرس در قصر محمدیه، در سال ۱۲۶۲ هـ. ق. به تخت شاهی نشست و تا هفده ذی القعدة سال ۱۳۱۳ هـ. ق. (۱۲ اردیبهشت ۱۲۷۵ هـ. ش) سلطنت کرد و بالاخره چند روز قبل از برگزاری جشن بیجاهمین سال سلطنتش، در حرم شاه عبدالعظیم حسنی توسط «میرزا رضا گرمایی» ترور شد. سلطان صاحبقران به دلیل ترورش در حرم شاه عبدالعظیم «شاه شهید» نامیده شد. ناصرالدین شاه، پادشاهی کتابدوست، هنرشناس، نسخه‌دوست و نیز علاقمند به نقاشی و البته خاطره‌نویسی بود؛ خاطراتش هر کدام دنیایی است از چطور و چگونه بودن‌ها و توصیف‌های دقیق درباره همه‌کس و همه چیز. شور نوشتن در او، ریشه‌دارتر بود و همین باعث شد تا از حاصل نوشته‌های او روزنامه‌های متعدد خاطرات روزانه، شکاریه، سفرنامه‌های متعدد و سفرنگاری‌های فرنگستان شکل بگیرد. پژوهش درباره این روزنامه‌ها خود تاریخ مفصلی دارد. این روزنامه‌ها یا خاطرات روزانه بدون ترتیب وقایع به همان شکل اصلی خود منتشر شده‌است. یکی از نکات حائز اهمیت این است که ناصرالدین شاه در این روزنامه خاطرات، بسیار کم به وقایع سیاسی مملکت پرداخته و آن‌ها را در دفترچه‌هایی مجزا و گاه به صورت رمزی نگاشته‌است.

ناصرالدین شاه در دوران پنجاه ساله سلطنتش ایران را در بسیاری از جهات رو به جلو حرکت داد؛ زمان سلطنت او دوران نخستین‌ها بود. او پادشاهی خاطره‌نویس، شاعر، نقاش، خطاط، عکاس و شکارچی بود. یادداشت‌های روزانه ناصرالدین شاه، نوشتاری ساده و بی‌تکلف و به دور از هرگونه الفاظ پرطمطراقی است که درباریان و زنان حرم‌خانه در نامه‌نگاری با شاه به آن استناد می‌کردند. در بسیاری از خطوط خاطرات، ناصرالدین شاه خود را با لفظ «ما» خطاب کرده‌است. در این روزنامه‌ها، شاه اطرافیانش را با همان لفظی که خود به‌کار می‌برده یاد کرده‌است؛ مثل: چُرَقی، دُلچه، خرچه، جوجه، باشی و

این مجلد از مجموعه کتاب‌های «روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه» حاصل استنساخ بخشی از روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه به قطع رحلی بزرگ از صفحه ۳۹۲ تا صفحه ۷۳۷ است که اصل آن در بخش اسناد خطی سازمان اسناد ملی ایران با شماره ۷۳۷-۲۹۵، در بخش آلبوم بیوتات، بایگانی شده است.

خاطرات این روزنامه مربوط به شعبان سنه ۱۲۹۵ ه.ق تا رمضان سنه ۱۲۹۷ ه.ق (معادل مرداد ماه ۱۲۵۷ تا شهریور ماه ۱۲۵۹ ه.ش) است. خاطرات شاه در این مجلد از تاریخ شعبان سنه ۱۲۹۵ ه.ق (مرداد ماه ۱۲۵۷) از مسافرت چند روزه او به شهرستانک و تماشای عمارت جدیدی که در آن‌جا ساخته شده‌است آغاز می‌شود؛ مثل سایر سفرها، در این سفر نیز شکار یکی از برنامه‌های ثابت شاه است؛ مناطقی چون «مرجک نو»، توچال، سرخه‌حصار، لواسانات، «کوک داغ‌ها»، جاجرد، حکیمیه، لوازک و ... از دیگر تفرجگاه‌ها و شکارگاه‌هایی است که شاه در آن به شکار می‌پردازد.

شاه در خاطرات این دو سال همیشه نگران کم‌آبی و خشکسالی کشور است. کم‌آبی و خشکسالی به شدت کشور را معرض کمبود مایحتاج و گران شدن کالاهای اساسی قرار داده‌است؛ از این رو، تامین آب تهران با کمک مهندسان خارجی، آن‌چنان که از نوشته‌های شاه برمی‌آید، از دغدغه‌های اصلی اوست. همچنین ناصرالدین شاه که در بخش عمده‌ای از سال به مسافرت‌های تفریحی و شکار مشغول است از نامناسب بودن راه‌ها گلایه‌مند

است و به همین دلیل، نسبت به بازسازی راه‌ها حساس و پیگیر است. اما این راه‌ها صرفاً راه‌هایی است که در مسیر مسافرت‌های شاه قرار دارد؛ راه‌هایی که به شکارگاه‌ها و تفرجگاه‌ها ختم می‌شود. که معمولاً در اطراف تهران قرار دارند؛ همچنین راه‌هایی که در مسیر مسافرت او به شمال کشور (مازندران) قرار دارد. برای اصلاح راه‌ها نیز برخی مهندسان خارجی و برخی رجال ایرانی را به کار می‌گیرد.

سفر شاه به چالوس، سواحل خزر، منطقه کجور و نور در مازندران بخش دیگری از خاطرات این مجلد را تشکیل می‌دهد. سفری که از ۱۴ شهر رجب ۱۲۹۷ ه. ق آغاز می‌شود و پس از شهرستانک، چالوس، کلاردشت، ساحل مازندران و سپس بازگشت از مسیر کجور و دماوند و مراجعت به تهران ادامه می‌یابد.

بخش عمده‌ای از خاطره‌نگاری‌های شاه در این دو سال نیز به شرح دقیق شکارهایش اختصاص دارد. مسابقات اسب‌دونی، شرح مراسم‌های تکیه دولت در ماه محرم و سفرهای زیارتی به شاه‌عبدالعظیم از دیگر مطالب این مجلد از خاطرات است.

شیوه تصحیح

در شیوه تصحیح و بازنویسی این متن که به خط ناصرالدین شاه قاجار است، مصحح به اصل متن وفادار مانده و فقط بخشی از رسم الخط را که با رسم الخط امروزی متفاوت است، به شیوه امروزی بازنویسی کرده است؛ برای مثال:

- واژه‌هایی مانند برخاستم، خاییدم، خندم که به رسم الخط امروزی برخواستم، خوابیدم و خواندم تحریر شده است.

- واژه‌هایی چون خانها، عینها که به صورت خانه‌ها، عین‌ها بازنویسی شده است.

- واژه‌هایی چون بجز، بجای، بخانه، بخاطر، بخاندن، جدا و به صورت به جز، به جای، به خانه، به خاطر، به خواندن، تصحیح و بازنویسی شده است.